Yayın Geliş Tarihi (Submitted): Nisan/April 2025 | Yayın Kabul Tarihi (Accepted): Eylül/September 2025

Kuzey'in Soğuk Havasında Solan Köksüz Bir Çiçek: Anna Morgan

A Rootless Flower Withering in the Cold Weather of the North: Anna Morgan

Prof. Dr. Arzu ÖZYÖN[1]

Öz

Bu çalışma Jean Rhys'in *Karanlıkta Yolculuk* (*Voyage in the Dark*) adlı romanını postkolonyal bağlamda ele almakta ve romanın kadın kahramanı Anna Morgan'ın Karayipler'de başlayıp İngiltere'ye uzanan karanlık yolculuğunu beyaz/siyah, deli/akıllı, kuzey/güney dikotomileri üzerinden analiz etmektedir. Çalışmanın amacı, Kreol (güneyli) bir genç kız olan Anna'nın, babasının ölümünün ardından İngiliz üvey annesi Hester tarafından İngiltere'ye getirilip tek başına bırakıldıktan sonra hayatta kalmak ve aynı zamanda İngiliz toplumunda kabul görmek için harcadığı çabaya rağmen, karşılaştığı önyargıları sözü edilen karşıtlıklar bağlamında sunmaktır. Anna melez bir genç kız olarak bir ikilem yaşamaktadır: bir yandan zenci olmayı çok arzulayan Anna, diğer yandan İngiliz toplumunda kabul görmek için bir beyaz gibi davranıp giyinmesi gerektiğinin farkındadır. Ancak ne eski yaşamına dönüp bir zenci olması ne de İngiliz toplumunda bir beyaz gibi kabul görmesi mümkündür. Bu çelişkili durum Anna'nın hem fiziksel hem de psikolojik olarak hastalanmasına neden olur. Sonuç olarak, köklerinden kopmuş güneyli bir çiçek olarak Anna, zaman geçtikçe kuzeyin "soğuk" ortamında giderek daha da kötü bir sona sürüklenip en sonunda da solup gider.

Anahtar Kelimeler: Jean Rhys, postkolonyalizm, *Karanlıkta Yolculuk*

Makale Türü: Araştırma

Abstract

This study examines Jean Rhys's novel *Voyage in the Dark* in a postcolonial context. It analyzes the dark journey of the novel's female protagonist, Anna Morgan, which begins in the Caribbean and extends to England, through the dichotomies of white/black, mad/sane, north/south. The aim of the study is to present the prejudices that Anna, a Creole (southern) young girl, encounters in the context of the aforementioned oppositions, despite the efforts and actions she put forth to survive and be accepted in English society after she was brought to England by her English stepmother Hester and left alone after the death of her father. Anna, a hybrid young girl, experiences a dilemma: on the one hand, she longs to be black, but on the other hand, she is aware that she must act and dress like a white person to be accepted in British society. However, it is not possible for her to return to her old life and become a black woman, nor to be accepted as a white woman in British society. This contradictory situation causes Anna to become ill both physically and psychologically. As a result, Anna, a southern flower cut off from her roots, is dragged to an increasingly worse end in the "cold" environment of the north as time passes and finally fades away.

Keywords: Jean Rhys, postcolonialism, *Voyage in the Dark*

Paper Type: Research

Giriş

[1]Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, arzu.ozyon@dpu.edu.tr

Atıf için (*to cite*): Özyön, A. (2025). Kuzey'in Soğuk Havasında Solan Köksüz Bir Çiçek: Anna Morgan. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *27*(4), 1337-1349.

Jean Rhys tıpkı *Geniş Geniş Bir Deniz* adlı romanında yaptığı gibi *Karanlıkta Yolculuk* adlı romanında da beyaz/siyah, akıllı/deli ve kuzey/güney gibi ikili karşıtlıklara yer verir. Romanın orijinal ismi olan ve sonradan *Karanlıkta Yolculuk* şeklinde değiştirilen *İki Ezgi* (*Two Tunes*) (Loendorf, 2000, s. 27) de bu karşıtlıkların ve iki farklı kültürün romanda karşı karşıya gelişinin bir sinyalini verir gibidir. Jean Rhys her ne kadar bu değişimin nedenine değinmese de romanın önceki başlığının Anna'nın "geçmiş" ve "şimdiki" hayatına vurgu yaptığını ifade eder (1984, s. 149). Hikâye, romanın aynı zamanda anlatıcısı olan Anna Morgan'ın İngiltere'deki deneyimleri ve aklından hiç çıkmayan çocukluk anıları etrafında gelişir. Anna Morgan babasının ölümünün ardından üvey annesi Hester ile birlikte güneydeki evini geride bırakmak zorunda kalarak kuzeye, İngiltere'ye gelen, Stefanie van Gemert'in ifadesiyle "[s]ıcak bir adayı soğuk, gri Londra ile değiştiren" (2014, s. 55) on sekiz yaşında genç bir kızdır.

Anna'nın beyaz bir baba ve Kreol bir anneden doğmuş melez bir kimliğe sahip bir kız olduğu anlaşılır. Bu melez kimlik hayatının her aşamasında etkisini göstererek insanların ona karşı davranış ve tutumlarında belirleyici bir rol üstlenerek Anna'nın yaşadığı hayatın gidişatına yön verir.

Geçmiş yaşamı ve güneyle ilgili zihninde yer etmiş anıları hiç akıldan çıkmaz, ancak buna rağmen oraya dönmek gibi bir niyeti yoktur, çünkü memleketinde kendisine maddi ve manevi açıdan destek olacak kimsenin kalmadığının farkındadır. Bu nedenle de bir tiyatro kumpanyası ile turlara giderek hayatını kazanmaya çalışır. Ancak babasının ölümüyle birlikte hayatında her şeyin değiştiği ve hayat koşullarının giderek zorlaştığı ve toplumsal baskıların arttığı bir döneme girdiği ve hem ruhsal hem de ahlaki anlamda bir düşüş ya da çöküş yaşadığı söylenebilir.

Bu çalışma, daha önce de belirtildiği gibi aslında Jean Rhys'in romanının temelini oluşturan beyaz/siyah, akıllı/deli, kuzey/güney karşıtlıklarına odaklanarak bu karşıtlıkların Anna'nın hayatını ne yönde değiştirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu ikili karşıtlıklar, Homi Bhabha'nın kültürel melezlik ve sınır-aşımı kavramlarıyla birlikte düşünüldüğünde, Anna'nın kimlik çatışmalarını daha okunabilir kılmaktadır.

Yöntem

Bu doğrultuda ilk olarak Batılı düşüncede ikili karşıtlıkların nasıl inşa edilip şekillendiğine değinmek gerekir. Bu durum birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Örneğin, Victor Lieberman bunu "klasik Avrupamerkezcilik" olarak adlandırırken (1997, s. 421), Pradeep Chakkarath, Batılı'nın doğuluya ya da kuzeylinin güneyliye karşı tavrını ve önyargısını, onu ötekileştirmesini "etnomerkezcilik" ya da daha açık bir ifadeyle "diğer kültürleri kendi kültürleri açısından yorumlama veya değerlendirme eğilimi" (2010, ss. 1-2) ile açıklar. Etnomerkezcilik sonucunda ise ortaya "batılı/ batılı olmayan" (Hermans ve Kempen, 1998, s. 1111) dikotomisi başta olmak üzere, batı/doğu, kuzey/güney, beyaz/siyah, gelişmiş/az gelişmiş gibi birçok dikotomi ortaya çıkar. Diğer bir deyişle, tüm bu dikotomiler ya da ikili karşıtlıklar kendi kültürünü diğer kültürlerden üstün gören Batılı zihniyetin birer ürünüdür. "Coğrafi olarak Batılı araştırmacılar 'diğerlerine', 'batılı olmayan' şeklinde atıfta bulunurlar ve bununla Latin Amerika, Asya ve Afrika toplumlarını kastederler" (Abu-Lughod, 1992, s. 8). Zubair ve diğerleri bu dikotomilerin ilk ortaya çıkışının "Eski Yunan ve Roma düşünürlerinin kültürel üstünlük ve medenileştirme misyonu fikirleri"ne (2024, s. 2029) dayandığını ifade eder.

Chakkarath, 19. yüzyılda Hegel'in "modern sosyal bilimlerde 'batı-doğu' dikotomisinin inşasına büyük ölçüde katkıda bulunduğunu" (2010, s. 4) vurgular. Hegel *mutlak* kavramını tanımlarken aslında *mutlak-olmayan'*ı da tanımlamış olur. Mutlak koşulsuz bir varlıkken ve Tanrı'yı ifade ederken, onun dışındaki "her gerçek varlık bağımlı, koşullu ve görelidir" ya da diğer bir deyişle dünyada "kendine yeten, mükemmel ve tam hiçbir şey yoktur" (Orman, 2010, s. 11). Ancak Tanrı gibi aşkın bir varlığı ifade eden *mutlak* kavramının tanımlanabilmesi için dahi karşıtına, *mutlak-olmayan*'a ihtiyaç vardır. "Hegel için, mutlak, mutlak olmayan biçiminde kendini göstermezse" (Orman, 2010, s. 12) ya da *mutlak olmayan*'ı da kapsamazsa, tek başına

mutlak olamaz. Hegel'in *mutlak* ve *mutlak olmayan* arasında kurduğu bu ilişki, yeryüzündeki tüm varlıkların ancak karşıtı ile birlikte var olabileceği düşüncesinin yolunu açarak "batı-doğu" dikotomisinin inşasına katkı sağlar.

Sözü edilen dikotomilerin çeşitli şartlar altında bir araya gelmesi ile zaman zaman melezleşme ya da "kültürel karışımların ortaya çıkması" (Hermans ve Kempen, 1998, s. 1113) söz konusu olur. Jean Rhys'in *Karanlıkta Yolculuk* adlı romanının kadın kahramanı Anna da (İngiliz bir baba ve Karayipli bir anneden doğmuş) kültürel melezlik örneği bir genç kızdır. Homi Bhabha melezliği "diğer pozisyonların ortaya çıkmasını sağlayan üçüncü alan" olarak tanımlar ve bu üçüncü alanın "bir kimlikten çok öznenin, başka bir ötekilik nesnesi ile özdeşlemesi" olduğunu ve "kendisini oluşturan tarihleri yerinden oynattığını" (1990, s. 211) vurgular.

Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, makale, romanın anlatı yapısı ve karakter inşası üzerinden yakın okuma yöntemiyle ikili karşıtlıkların nasıl temsil edildiğini ve Anna'nın kimliğine nasıl etki ettiğini inceleyecektir.

Siyah/Beyaz, Akıllı/Deli, Kuzey/Güney Dikotomisi

Anna'nın melez doğası, üvey annesi Hester'in Anna'nın ölmüş olan annesine ve kendisine karşı küçümseyici ve ötekileştirici tavrı nedeniyle romanın en başından itibaren hissedilir:

> "Kötü, talihsiz eğilimler," dedi. "Taa en başından açıkça fark ettiğim kötü eğilimler vardı sende. Her şeyi göz önünde bulundurursak senin kendi suçun değil tabii. Hep acımışımdır sana. Her şeyi göz önünde bulundurursak, gerçekten acınacak haldeydin.
>
> "Her şeyi göz önünde bulundurmak, ne demek?"
>
> "Ne demek olduğunu çok iyi biliyorsun, anlamazlıktan gelme."
>
> "Annemin beyaz olmadığını ima etmeye çalışıyorsun," dedim. "Öteden beri bunu ima etmeye çalıştın hep. Ama doğru değil." (Rhys, 1989, s. 61)

Anna'nın babasının altı aylığına İngiltere'ye gittiğinde tanışıp evlendiği Hester İngiliz kültürü ve Batılı zihniyetinin bir temsilcisi olarak çıkar okurun karşısına. Lin Yan da benzer şekilde Hester'in "baskıcı bir İngiliz sömürge yasası" (2018, s. 1279) nı temsil ettiğini dile getirir. Başka bir deyişle "O, aslında, metinde emperyal önyargının en bariz sözcüsüdür; kısacası, (bastırılmış) İmparatorluk Britanyası'nın kişileştirilmiş halidir" (Dell'Amico, 2005, s. 52). Bu nedenle, melez kimliği nedeniyle Anna'yı sürekli eleştirip ötekileştirir. Cristina-Georgiana Voicu, sömürge toplumunda dünyaya gelen melez çocukların durumunu, "Sömürge deneyiminde, beyaz sömürgeci erkek ve 'yerli' kadınların çocuklarına sömürge toplumunda (beyaz kadınların siyah erkeklerle birlikte olma olasılığını bile düşünmeyen bir toplum) farklı (ve aşağı) bir statü verilirdi" (2009/2021, s. 160) cümlesi ile açıklar. Voicu'nun bu ifadesi Anna'nın sömürgeci toplumda melez kimliği ile ayakta kalma mücadelesine açıklık getirirken, aynı zamanda Hester'in ona karşı küçümseyici ve hatta aşağılayıcı tavrının nedenini de ortaya koyar. Hester'e göre babası bir beyaz olsa da Anna annesinin kızıdır, tıpkı onun gibi bir zencidir. Veronica Marie Gregg Hester'in, Anna'nın bir zenci olduğuna kanaat getirmesinin ardında "çok sayıda ve hassas bir dizi özellik" bulunduğunu vurgulayarak bunları "'talihsiz eğilimleri' (ki bunlar varsayılan renkli annesinden kaynaklanır), Batı Hint Adaları aksanı, Batı Hint Adaları'nda büyüyen siyah insanlara yakınlığı, renkli akrabaları ve mali güvenliğin olmaması" şeklinde sıralar (1995/2016, s. 127). Bu nedenle de Anna, bir beyaz olmayı, beyaz gibi davranmayı asla başaramayacaktır:

> Sana bir zenci gibi değil, bir hanımefendi gibi konuşmayı ve davranmayı öğretmeye çalıştım, ama elbette başaramadım. Seni hizmetçilerin yanından ayırmak mümkün müydü? O korkunç cır cır sesin! Aynı zenciler gibi konuşurdun- hala da öyle. Tıpkı o Francine adlı iğrenç kız gibi. İkiniz kilerde gevezeliğe başladınız mı, hanginizin konuştuğunu anlayamazdım bile (Rhys, 1989, s. 62).

Bir beyaz gibi davranma konusundaki başarısızlığını onun hizmetçilerle ve özellikle de Francine adlı hizmetçi kız ile arkadaşlık etmesine bağlayan Hester, Batı'nın üstün ırk zihniyetini sürdürerek kendi kendine bir doğuluyu (romanda güneylidir) eğitme işini kendine misyon edinir.

G. Jahoda'nın (1999) ifade ettiği gibi geliştirilmesi gerekenler medenileştirilmeye ihtiyaç duyan vahşiler olarak görüldüler ki bu güdü Batı sosyal bilimlerinde varlığını 20. yüzyıla kadar sürdürdü (akt. Chakkarath, 2010, s. 4). Hester de bu doğrultuda, Anna'yı ehlileştirilmesi gereken bir "vahşi" olarak görür ve onu bir hanımefendi olması için eğitmeye ve medenileştirmeye çalışır. Ancak Anna'nın bir anlamda bu duruma direnç göstermesiyle Hester'in bu girişimi başarısızlığa uğrar. Homi Bhabha'nın ifadesiyle Anna, bir melez olarak "sömürgeci gücün taklitçi veya narsistik taleplerini sarsar" (1994, s. 112). Böylece, daha önce de ifade edildiği gibi karşıtlıklar üzerine inşa edilmiş olan romanda beyaz/siyah karşıtlığı, Hester'in ev işlerini yapan siyahi hizmetçi Francine'e olan nefreti ve Anna'nın onunla olan samimiyetinden duyduğu hoşnutsuzluk ile açıkça ortaya konur. Hester'in nefreti ve hoşnutsuzluğu Anna tarafından da dile getirilir:"'Bu kızı göndermemiz gerek,' dedi babama. Babamsa, 'Ne? Francine'i göndermek mi?' demişti. 'Onun kadar iyi yemek yapan bir kızı göndermek, ha? Rica ederim Hester!'" (Rhys,1989, s. 64)

Oysa Francine'in Anna için özel bir yeri vardır ve Hester'in ona duyduğu nefretin aksine Anna, Francine'in hem dış görünüşüne hem de tavırlarına hayranlık duymakta, bu sebeple de meyve yemek gibi en basit bir davranışı bile Francine'i ilgiyle izlemesine sebep olmaktadır:

> Francine'in sevdiğim tarafı… onunla birlikteyken hep mutluy[um]. Ufak boylu, tombul, ora yerlilerinin çoğundan daha kara derili[dir], yüzü de güzel[dir]. Onun mango yiyişini seyretmeye bayılır[ım]. Dişlerini geçirir, dudaklarını meyvenin iki yanına yapıştırır, eme[r]. Bunu yaparken çok mutlu olduğunu gözlerinizle görür[s]ünüz. Bitirdiğinde dudaklarını üst üste iki kez şapırdatı[r] hep-hiç kimsenin bu kadar gürültüyle dudak şapırdatabileceğine inanamaz[s]ınız. Törensel bir şeydi[r] (Rhys, 1989, s. 64).

Anna'nın Francine'e duyduğu hayranlık ve aralarındaki yakınlığın belki de en büyük sebebi olarak onun, bir kuzeyliye özgü, soğuk tavırlar sergileyen Hester'in tam aksine bir güneyli sıcaklığı ile hep neşeli, içten ve doğal olması ve tüm bu özellikleriyle Anna'ya annesini hatırlatması gösterilebilir. Yıllar sonra hayatını ve anılarını ölümünden sonra *Gülümse Lütfen*[2](2016) adı ile basılacak olan kitapta kaleme alan Jean Rhys de Francine adlı zenci bir kız ile yakınlığından, onun şakalarla ve kahkahalarla dolu hikâyelerinden, ona ne kadar düşkün olduğundan ve ona duyduğu hayranlıktan bahsedecektir (2016, sny). Anlatıcının betimlemeleri, annesinin yokluğunun yarattığı boşluğun Francine figürüyle ikame edildiğini düşündürmektedir.

Nitekim Manveen Brar'ın "yarı-otobiyografik kahraman" (2009/2023, s. 59) olarak adlandırdığı Anna da, ergenliğe adım atmanın bir işareti olarak ilk kez regl olduğunda bu durumu paylaştığı ilk kişi Hester değil, Francine olur:

> Her neyse benden biraz büyüktü, ilk kez regl olduğumda olayı o açıklamıştı bana, ben de gayet olağan bir şey yaşadığıma inanmıştım, yemek içmek gibi günlük bir şey. Ama sonra gidip Hester'e söylemiş. Hester geldi, ağzında bir sürü laf geveleyip kem küm etti, benden başka her bir yere bakarak. Bense, "Hayır, sanmıyorum… Evet, anlıyorum… Evet, elbette…" gibisinden şeyler mırıldanıyordum ve kendimi çok kötü hissetmeye başlamıştım. (Rhys, 1989, ss. 64-65)

Anna'nın regl oluşunu ilk kez Francine ile paylaşması ikili arasında anne-kız ilişkisine benzer bir yakınlık olduğunu doğrulamaktadır. Hastalanıp ateşlendiğinde sayıklarken, Hester'in ifadesiyle "kedilerden, en çok da Francine'den söz etmesi" (Rhys, 1989, s. 69) Anna'nın Francine'i annesiyle özdeşleştirdiği ihtimalini daha da güçlendirmektedir. Bu aynı zamanda Anna'nın "Kreol annesinin yerine geçen soğuk, kuzeyli kişiden kendisini etkili bir şekilde ayrıştırdığını" da göstermektedir (Kloepfer, 1985, s. 449). Anna'nın kendisine güvenini boşa çıkarmayan Francine ise tıpkı bir anne gibi sıcak, sakin ve rahat tavrıyla onu rahatlatıp, kendisine sürecin yemek-içmek kadar doğal olduğunu anlatır. Ancak Hester ile Francine arasındaki fark burada da kendini gösterir ve iyi niyetle Francine'in durumu haber verdiği Hester, ilgisiz tavrı ve Anna ile göz teması bile kurmadan yaptığı açıklamalarla onu korkutup kendini kötü hissetmesine neden olur. İronik bir şekilde kendisini Francine'den üstün gören ve büyük ihtimalle eğitimli bir kadın olan Hester, Anna'ya yaşadığı süreç konusunda Francine kadar güven vermeyi ve onu rahatlatmayı başaramaz. Daha önce de vurgulandığı gibi, Rhys'in romanlarının otobiyografik

[2]Sayfa numarası bulunmamaktadır.

yönü dikkate alındığında, Anna'nın Hester'le olan mesafeli ve soğuk ilişkisi Jean Rhys'in annesi ile ilişkisini anımsatmaktadır. Deborah Kelly Kloepfer "Rhys'in kendi annesi üçüncü kuşak Dominikli bir Kreol olan Minna Lockhart Williams'in kızı ile olan ilişkisinin sıkıntılı ve ikircikli olduğu" nun altını çizer (1985, s. 446). Onun deyimiyle, "anne ile olan ilişkinin yitirilmesi" Rhys'in romanlarının özünü oluşturur ki bu durum Rhys'in kendi annesi ile ilişkisinin bir yansımasıdır (a.g.e.). "Bir ara daha, ve o [annem] orta yaşlı, tombul ve bana karşı ilgisizdir. Evet, benden uzaklaştı ve ilgisini çekmeye çalıştığımda kayıtsızdı" (Rhys, 2016, sny).

Romandaki beyaz/siyah karşıtlığı ile paralel olarak sezilen/sezdirilen bir başka karşıtlık ise akıllı/deli karşıtlığıdır. Rhys nasıl *Geniş Geniş Bir Deniz*'de bir Kreol olan Antoinette ile deliliği özdeşleştirdiyse, *Karanlıkta Yolculuk*'ta da Anna'nın akıl sağlığının yerinde olmadığı imalarına satır aralarında yer verir. Anna'nın deli olduğu iması ilk kez kendisine evinin bir odasını veren ve meslek edinmesi için manikür yapmayı öğreten Ethel olur. Başlarına gelen beklenmedik bir kaza sonucunda müşterinin ayağı kaynar suda yanar. Ethel duruma öfkelenip Anna'yı suçlarken, Anna son derece kaygısız bir şekilde cevap vererek kahkahalara boğulur. Bunun üzerine Ethel, Anna'nın aklının başında olmadığını ima eder: "'Şöyle aklı başında, havalı bir kız istiyordum güya,' diye sürdürdü, 'Gelen gidene iyi davranacak biri olsun dedim; seni gördüğümde insanlara nazik davranacak, birkaç dost edinecek, işin yürümesine yardım edecek biriymişsin gibi geldi. Ama nerde? O manyak görünüşünle adamı deli ediyorsun'" (Rhys, 1989, s. 129). Böylece Anna'nın, özellikle Walter'ın kendisini terk etmesinin ardından bir anlamda her şeyden vazgeçtiği için giyim-kuşamına ve bakımına eskisi gibi dikkat etmediği ve bunun da dış görünüşüne yansıdığı anlaşılır. Melez görünüşünün üzerine bakımsızlık da eklendiğinde Ethel onun bir deli gibi göründüğünü düşünür. Bir süre sonra Ethel bu düşüncesini imadan bir adım öteye taşıyarak Anna'ya açık bir şekilde akıl sağlığının yerinde olmadığını söyler: "'Senin derdin ne, biliyor musun?' diye sordu. 'Terelellisin. Yarı kaçıksın! Kafanda birkaç tahta eksik, anladın mı? Seni kaçık orospu çocuğu. Birkaç tahtan eksik, tamam mı? Asıl derdin de bu. Suratına bir kere bakmak yeter, hemen anlaşılıyor terelelli olduğun.'" (Rhys, 1989, 130).

Ethel'in kullandığı "terelelli", "kaçık", "kafanda birkaç tahta eksik" ifadelerinin hepsi "deli" ifadesi yerine kullanılan ifadelerdir ve Ethel'in açık açık Anna'nın deli olduğu kanısına vardığı hissedilir. Onun ifadesiyle işlerine yardımcı olacak, "aklı başında", "akıllı" biri sanarak evine yerleşmesine izin verdiği Anna aslında bir delidir. Bunun yüzüne bakınca anlaşıldığını söylemesi ise Ethel'in büyük olasılıkla "delilik" kavramını Anna'nın ten rengi ve bir melez olması ile bağdaştırdığı izlenimi verir. Carol Dell'Amico da Ethel'in "deli" ifadesini kullanırken delilik ile Anna'nın "yarı beyaz ve yarı siyah" oluşunu özdeşleştirdiğini ifade ederek bu kanıyı destekler (2005, s. 46). Jean Rhys, Geniş Geniş Bir Deniz adlı romanındaki Antoinette karakterinde olduğu gibi açıkça bir delilik halinden söz etmese de Karanlıkta Yolculuk'ta da melez bir genç kız, bir güneyli olan Anna'nın "deli" sıfatı ile özdeşleştirildiği görülür. Görünüşüne, hamile olduğunu öğrendikten ve çaresiz hissettikten sonraki tutarsız davranışları ve yersiz gülmeleri de eklendiğinde Anna'nın deli olduğunun düşünülmesi kaçınılmaz bir hal alır:

> Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, geçen hafta bana geliyor, hamile olduğunu açıklıyor. […] Ben de dedim ki, bu kadarı biraz fazla, ben ne yapabilirim ki- adam sana yardım etmiyor mu diye sordum- ne dese iyi? Kimden olduğunu bilmiyormuş. Bir de edepsiz edepsiz gülmeye başlamaz mı? Ne biçim bir kız olduğu bu davranışından da anlaşılıyor zaten, çünkü her şeyin bir yolu yordamı vardır, değil mi? (Rhys, 1989, s. 149).

Ethel'in Anna'nın arkadaşlarından biri olan Laurie'ye yazdığı mektuptaki bu sözler aslında bir taraftan Anna'nın tutarsız davranışlarına ve dolayısıyla da deliliğine dikkat çekerken diğer taraftan Batılıların (romanda kuzey-güney olarak verilmiştir) güneyliler ile özdeşleştirdiği ahlak yoksunluğuna ya da ahlaki değerlerin eksikliğine işaret etmektedir. Ethel'in bir İngiliz olarak sarf ettiği bu sözler romanda sunulan iki kültür arasında karşıtlığı ve Batı'nın Doğu'ya ya da bu durumda Kuzey'in Güney'e karşı önyargısını bir kez daha ortaya koymaktadır.

İki ülke ve dolayısıyla da iki kültür arasında karşıtlık yaratan farklar romanın neredeyse her sayfasına nüfuz etmiştir. Bu karşıtlık en çok da romanın başkahramanı Anna Morgan'ın duygu

ve düşünceleri aracılığıyla verilir. Anna evinden ayrılıp İngiltere'ye geldiği ilk günden beri bu ülkeyi, ülkenin insanlarını ve iklimini yadırgamakta ve ilerleyen zamana rağmen İngiltere'deki yaşamına alışmakta güçlük çekmektedir.

Henüz romanın ilk sayfasında geldiği bu yeni ülke hakkında hissettikleri, buradaki farklılıklar ve iki ülkenin birbiri ile kıyaslanması açık olarak görülmektedir. Bu durum "[r]omanın ilk iki sayfası [boyunca] Anna'nın Batı Hint Adaları'ndaki evine dair anılarını İngiltere'ye dair izlenimleriyle karşılaştırması" (Abel, 1979, s. 159) ile devam eder.

> Sanki bir perde inmiş, o ana dek bildiğim her şeyi örtmüş gibiydi. Neredeyse yeniden doğmaya benziyordu. Renkler farklıydı, kokular farklıydı, her şeyin, içimin derinliklerinde uyandırdığı duygular farklıydı. Yalnızca sıcakla soğuğun, ışıkla karanlığın, morla grinin arasındaki fark değildi bu. Nasıl korktuğum, nasıl mutlandığım farklıydı. İngiltere'yi sevmedim önceleri. Soğuğa alışamadım. (Rhys, 1989, s. 9)

İngiltere'ye gelmek Anna için o kadar farklı ve bir o kadar da yeni bir deneyimdir ki, bu süreci "yeniden doğmak" olarak tanımlar. Ve kendi ülkesi (güney) ile İngiltere (kuzey) arasında ister istemez bir kıyaslama yaptığı ve iki ülke ile ilgili karşıtlıkları "sıcak/soğuk", "ışık/karanlık" ve "mor/gri" şeklinde ardı ardına sıraladığı gözlenir. İki ülke arasındaki karşıtlık Anna'nın cümlelerinin içeriğine ve yapısına da yansır. Elizabeth Abel'in ifadesiyle, "geçmişe ait tasvirler canlı sıfatlarla doluyken, günümüze ait tasvirler hem tekrarı hem de birlik eksikliğini ima eden seyrek, kopuk cümlelerden oluşur" (1979, s.159). Sıcak, aydınlık ve canlı renklerle ve sıfatlarla karakterize edilen Güney'e karşın Kuzey soğuk, karanlık ve gri'dir ve her şey birbirinin aynı gibidir. Güneyde "[r]enkler, kırmızı, mor, mavi, altın ve yeşilin her çeşididir. Buranın renkleri kara, kahverengi, kurşuni, soluk yeşil, açık mavi ve de insan yüzlerinin beyazı tesbih böcekleri gibi" (Rhys, 1989, s. 51). Bu renk farklılıklarına güneyin bitmek tükenmek bilmeyen sesleri ve kıpırtılarına karşılık kuzeyin kıpırtısızlığı ve sessizliği de eklenir: "Yatak odasının penceresinden dışarı baktım. Yerden çok hafif bir sis yükseliyordu. Her şey kıpırtısızdı. İngiltere'ye gelmeden önce, her şeyin kıpırtısız olduğu bir gece canlandırmaya çalışırdım imgelemimde. Binlerce çatırtı, hışırtı, kuş ve böcek sesi arasında hayal etmeye çalışırdım bunu" (Rhys, 1989, s. 78). Güneyde iken kıpırtısız bir gece hayal eden Anna, kuzeyde yaşarken bu kıpırtı ve sesleri özlediğini hisseder. İki ülke arasındaki tüm bu karşıtlıklar duygularının da değişmesine neden olur ve İngiltere ile ilgili ilk izlenimleri de bu nedenle olumsuzdur: "Burası İngiltere, ben de güzel, temiz bir İngiliz odasındayım. Pislikler hep yatağın altına süprülmüş" (Rhys, 1989, s. 30). Rhys burada Anna üzerinden İngiltere'nin görünüşteki ihtişamı ile alay etmekte ve bu görünüşün ardındaki kirli gerçekleri eleştirmektedir. Böylece Anna'nın İngiltere'ye karşı olumsuz tutumu bir kez daha vurgulanır. Ancak bir süre sonra romandaki üstü kapalı eleştiriler yerini, Anna'nın İngiltere ile ilgili açıkça dile getirdiği hoşnutsuzluk ifadelerine bırakır: "Sokağa baktığımda, durgun, pis bir su birikintisine bakar gibi oluyordum. […] 'Londra'yı hiç sevmiyorum,' dedim. 'Berbat bir yer. Kimi kez öyle korkunç görünüyor ki. Keşke buraya hiç gelmeseydim'" (Rhys, 1989, ss. 44-45). Sonra da kiraladığı odada kendisinden önce kalan adamın yazıp bıraktığı, kendi duygularını da yansıtan dizeleri okur: "Dayanılmaz Londra'ya, /Bu pis kokulu iğrenç kuyuya…" (a.g.s.). Böylece neredeyse tüm roman boyunca Anna'nın Batı Hint Adaları'nda geçen çocukluğunun sıcak anıları, İngiltere'nin soğuk manzarasıyla kıyaslanır (Brar, 2009/2023, s.60). Anna'nın romanın başından neredeyse sonuna kadar en çok yakındığı durum ise İngiltere'nin bir türlü alışamadığı soğuk havasıdır: "Kimi kez gözlerimi kapar, ateşin ya da örtündüğüm battaniyelerin ısısının güneş ısısı olduğuna inanmaya çalışırdım" (Rhys, 1989, s. 9). Anna bazen de kendi ülkesindeymiş gibi düşlere dalarak ısınmaya, içinde hissettiği sıcaklığın tadını çıkarmaya ve böylece İngiltere soğuğunu unutmaya ya da en azından soğuğa bu şekilde katlanmaya çalışır. "Dar sokakları", "tuzlu balık köftesi kokularını", "kara renkli kadınları" hayal eder ve böylece memleketindeymiş gibi hisseder.

> Garipti ama, her şeyden çok bunları düşünüyordum-sokakların kokusu, frangipani ve turunç suyunun, tarçın ve karanfilin, zencefil ve şuruptan yapılma şekerlemelerin, cenazelerden ve ayinlerden sonra yakılan tütsülerin, yanı başımızdaki dispanserin önünde sıra bekleyen hastaların kokuları, bir de denizden gelen rüzgârın kokusu ile çok daha farklı olan karadan esen rüzgârın kokusu (Rhys, 1989, s. 9).

Güneyin birbirinden farklı kokuları ve tatları, renkliliği karşısında kuzeyin soğuğu ve -tiyatro kumpanyası ile sürekli yer değiştirmelerine rağmen hiç değişmeyen- aynılığı Anna'yı hem hayal kırıklığına uğratır hem de karamsar bir ruh haline doğru sürükler:

> Hep bir yerden başka bir yere gidiyorduk ve hepsi de aynıydı. Tiyatronun sahne kapısına varan, dar gri bir sokak. Kaldığımız yere varan bir başka dar gri sokak. Bacaları gemi maketlerininkini andıran ve bu bacalardan çıkan gökyüzüyle aynı renkteki duman. Kurşunimsi kahverengi ya da yeşilimsi kurşuni; denizin kıyısı boyunca uzanan, gri taşlardan oluşmuş sert ve çıplak bir yol (Rhys, 1989, s. 10).

Memleketinin renkleri ve sıcaklığından eser bulunmayan bu ülkede Anna için gittiği her yer birbirinin aynıdır ve gökyüzünden şehrin üzerine doğru inen ve tüm şehre hâkim olan bir grilikle kendini göstermektedir. Bu grilik aslında gelişmiş bir ülke olarak anılmasını sağlayan endüstrileşmenin (ironik bir şekilde) şehre olumsuz yansıyan bir sonucudur ve modernleşmenin olumsuz yanına da vurgu yapmaktadır. Oysa bir güneyli olan Anna'nın memleketinde durum tam tersidir: güney "frangipani ve turunç", "tarçın ve karanfil" ve "zencefil" (s. 9) gibi doğal ham maddeleriyle işlenmemişliği, doğallığı ve el değmemişliği temsil etmektedir. Ayrıca sanayileşmeden uzak olan bu ortama doğal olarak aydınlık bir atmosfer ve "stefanotis, hibisküs, sarı-çan, yasemin, francipani, korolita" (s.73) gibi çiçeklerin canlı renkleri eşlik eder. Anna da güneyde, kendi topraklarında tıpkı bu çiçekler gibi renkli, canlı ve neşeli bir genç kızken tüm yaşadıkları ama özellikle de köksüz bir çiçek gibi tutunmaya çalıştığı kuzey toprakları ve soğuğunda, kuzeyin iç karartan griliğinde yavaş yavaş solmaya başlar ve her defasında İngiltere'ye, kuzeyin soğuk ve karanlık ortamına alışamayacağını dile getirmekten vazgeçmez:

> […] -burası Londra- yüzlerce binlerce beyaz insan, durmadan koşuşturan beyaz insanlar ve de hepsi birbirinin aynı kara asık suratlı evler, hepsi birbirine yapışık- sokaklar düzgün çıkışı olmayan dereler gibi ve kara evler kaşlarını çatmış bakıyorlar- of ben bu yerleri sevemeyeceğim, ben bu yerleri sevemeyeceğim, ben bu yerleri sevemeyeceğim, ben bu yerleri sevemeyeceğim- "alışırsın üzülme" deyip duruyordu Hester […] (Rhys, 1989, s. 18).

Londra'da güneydekinin aksine insanlar beyazken evler "kara suratlı", atmosfer boğuk ve bunaltıcıdır. Anna'nın "kara evler kaşlarını çatmış bakıyorlar" ifadesi aslında İngiliz toplumunun kendisine karşı önyargılı yaklaşımının, bakışının ve onu ötekileştirmesinin bir yansımasıdır. Anna benzer bir duyguyu Walter'ın evinde de hisseder: "Kanepeyi ve içki tepsisini aydınlatan ışığın dışında her yer karanlık, sessizdi ve ev bana dostça bakmıyordu. Belli belirsiz, bir hizmetkarın yapacağı gibi sanki çaktırmadan burun kıvırıyordu bana bütün ev. Bu da kim? Bunu da nerden bulmuş allaseniz?" (Rhys, 1989, s. 47). Rhys burada evler ile insanlar arasında bir analoji kurarak kendisinin de bir Kreol olarak şahit olduğu, kuzeylinin güneyliye karşı tavrını ortaya koymaktadır.

Sonradan âşık olduğu Walter Jeffries bile ilk tanışmalarından itibaren Anna ile alay edercesine, onu küçümsercesine konuşur: "Demek üvey anneni sık sık görmüyorsun? Senin turnelerde sürtmeni onaylamıyor mu yoksa? Aile şerefini lekelediğini falan mı düşünüyor?" Ona baktım. Benimle alay edercesine sırıtıyordu. Sustum. "Hay Allah," dedim içimden, "burun kıvıranlar cinsinden bu da. Keşke gelmeseydim." (Rhys, 1989, s. 22). Walter'ın Anna'nın yaşam tarzını eleştirmesi ve ona karşı alaycı bir tavır takınması Anna'yı rahatsız eder. Ancak buna rağmen Walter, bilinçli ya da bilinçsiz, Anna ile ilgili olumsuz söylemlerine devam eder: "O korkunç çorapları, öylesine kaygıyla seçerken nasıl da zavallı bir görünüşün vardı." (a.g.s.). Walter burada "korkunç" ifadesi ile hem Anna'nın zevkini eleştirmekte hem de "zavallı" sıfatı ile fakirliğini yüzüne vurarak onu ötekileştirmektedir. Nesrin Koç da "Walter'ın 'teselli edici' sözlerine rağmen, Anna'nın küçük bir giysi parçası satın aldığında yaşadığı kaygıya dikkat çekmesi, kendi üstünlüğüne karşın Anna'nın yoksulluğunu ön plana çıkarmaya hizmet etmektedir" (2024, s. 72) diyerek hem Walter ve Anna arasındaki ırk/sınıf farkına hem de ötekileştirmeye işaret eder. Böylece İngiliz toplumunun bir üyesi olan Walter'ın tavrı kuzeylinin güneyliye olan bakışını ve tavrını da örneklemektedir. Bu görüşme sonrasında Anna kendisini o kadar kötü ve aşağılanmış hisseder ki bu konuda bir şeyler yapması gerektiğine karar verir:

> Giysilerimi düşündüğümde öylesine kederlendim ki, ağlayamadım bile. Şu giyim kuşam konusu o kadar kötü ki. Her şey güzel giyinmeyi istemeye zorluyor insanı. Kötü giyinen kızlarla herkes alay ediyor. […] Sonra kostümünün eteğine bakıyorsun, arkası bütün buruşmuş. Ve de iç çamaşırlarının çirkinliği. İç çamaşırlarının çirkinliğine bakıyorsun ve kendi kendine diyorsun ki, "Peki, tamam, iyi giysilere sahip olmak için her şeyi yaparım. Her şeyi- iyi giyinmek için her şeyi-.." (1989, s. 25).

Saygı ve değer görmenin, beğenilmenin, en önemlisi de bir beyaz gibi görü(n)/lmenin yolunun güzel, kaliteli ve pahalı giysiler giymekten geçtiğini düşünen Anna, Walter'ın kendisine verdiği yirmi beş sterlinin neredeyse tamamını kaliteli ve pahalı giysiler almaya harcar. Bu aslında Frantz Fanon'un (1986) *Siyah Deri, Beyaz Maskeler* (*Black Skin, White Masks)* adlı kitabında eleştirdiği kolonyal sistemin bir melez olan Anna'ya dayatmasıdır. Bir melez olarak ya bir beyaz gibi giyinip bir beyaz gibi davranacaktır (diğer bir deyişle, beyaz bir maske takacaktır), ya da İngiliz toplumu içinde var olamayacaktır. Çok daha sonra Ethel kürkünün çok para edeceğini söylediğinde onu satmak istemeyişi de (Rhys, 1989, s. 103) yine saygınlığını tekrar yitireceğini düşünmesindendir.

Ama sadece giysilerini ve dış görünüşünü değiştirerek her şeyin değişeceğine inanması ya da Gregg'in ifadesiyle "[g]iysilerin toplumsal ve cinsiyet kontrolü aracı olarak önemini anladığına inanması" (1995/2016, s. 121) bir yanılsamadan başka bir şey değildir. Lin Yan da "Anna'nın İngilizler gibi giyinerek kabul göreceğine ve böylece yabancılaşma hissinden kurtulacağına inanma yanılsaması" nın başarısızlığa uğradığını vurgular (2018, s. 1279). Nitekim mağazada beğendiği bir elbiseyi denerken gözü birden aynadaki görüntüsüne takılır: "[…] aynada yüzüm küçük ve korkmuş görünüyordu" diye düşünür (Rhys, 1989, s. 28). Bu durum giysilerini, dış görünüşünü ne kadar değiştirirse değiştirsin özünde Anna Morgan'ın aynı kalacağını ve güneyli siyah bir annenin kızı olduğu gerçeğinin değişmeyeceğini gösterir. Diğer yandan, giyim tarzını değiştirmesi kuzeylinin kendisine karşı önyargılarını kırmaya yetmez. Anna'nın kendisi de satın aldığı bu giysiler sayesinde saygınlık kazanıp kabul görmeyeceğinin farkındadır aslında. Çok sayıda giysi ve ayakkabı aldıktan sonra iyi hissetmesi gerekirken, üstündeki kabul görme baskısı ve İngiltere'nin soğuk havası nedeniyle daha eve dönmeden hastalanır: "Derken kendimi yeniden hasta hissetmeye başladım. Nefes aldığımda sol yanım acıyordu. Taksiye binip Judd Sokağı'na geri döndüm." (Rhys, 1989, s. 29). Anna'nın hastalığı sadece fiziksel anlamda bir hastalık değildir aslında, İngiltere'ye geldiğinden bu yana ruhsal olarak da bir çöküntü içindedir. Köklerinden kopmuştur çünkü ve sığınacağı hiç kimse kalmamıştır. Teresa F. O'Connor bu ruhsal çöküntü ve huzursuzluk halinin Jean Rhys'in kadın karakterlerinin ortak bir özelliği olduğuna dikkat çekerek "Kahramanlarının vatansızlığı, evsizliği, ailevi ve derin bağların eksikliği onların huzursuzluğuna yol açar" der (1986, s. 35 akt. Hite, 1989, s. 20). Bu nedenle yersiz yurtsuzluğu ve kimsesizliği sebebiyle Anna neredeyse yeni tanıştığı Walter'dan yardım ister: "Sokağa çıkıp mektubu postaladım, ayrıca nişadırlı kinin aldım. Saat üçe geliyordu. Kinini içip yeniden yatağa girdiğimde kendimi öylesine hasta hissediyordum ki, gelip gelmemesi beni ilgilendirmez olmuştu" (Rhys, 1989, s.30). Sonra bir defasında memleketinde de böyle ateşlenip hastalandığını anımsar. Ama orada her zaman emin ellerdedir:

> Alnıma koydukları tülbent cayır cayır yanıyordu. Sonra Francine geldi, böceği gördü, bir ayakkabı teki alıp öldürdü. Alnımdaki tülbenti değiştirdi. Buz gibiydi yenisi. Palmiye yaprağından bir yelpaze sallamaya koyuldu. Derken dışarıdaki gecenin içinden gelen sesler, […]. Ve de sıcaklık,- canlı bir varlıkmış gibi insanın üstüne abanan-. Kara derili olmak isterdim. Hep kara derili olmak istedim. Francine yanımda olduğu için mutluydum. Yelpazeyi bir o yana bir bu yana sallamasını, başına bağladığı örtünün kıyısından sızan ter taneciklerini seyrediyordum. Kara derili olmak demek sıcak ve neşeli olmak demek, beyaz olmaksa soğuk ve kederli (Rhys, 1989, s. 31).

Anna bir yandan İngiliz toplumunda kabul görmeye çalışırken, diğer yandan bir "kara derili" olmayı arzu etmekte bu iki tercih arasında bir anlamda benliği parçalanıp yaralanmakta ve acı çekmektedir. Ayla Oğuz da Anna'nın roman boyunca bu arada kalmışlık hissinden muzdarip olduğunu ifade eder (2020, s.134). Lin Yan Anna'nın arada kalmışlık halini Homi Bhabha'nın melezlik (hybridity) kavramı bağlamında açıklar: "Beyaz kreol Anna, iki yönde de 'benzemeyen', 'neredeyse aynı ama tam olarak aynı olmayan'dır, ya da Homi Bhabha'nın ifadesiyle, 'birden az ama iki katı'dır ve bu onu arada, bir askıda kalmışlık alanında bırakır" (Yan, 2018, s. 1279). Onun

sürekli hastalanmasının ardındaki asıl sebep ruhsal anlamda verdiği bu mücadele, arada kalmışlık hissi ve bir yere ait olma isteğidir. Oysa melezliği ne tamamen bir beyaz gibi davranmasına ne de bir zenci olmasına izin verir: "Kreol bir kız olarak Anna, ne Batı Hint adalarında [ya da güneyde] ne de İngiltere'de [kuzeyde] evindedir" (Koç, 2024, s.69). Hester nasıl tam bir beyaz olmadığı ve bir beyaz gibi davranamadığı için onu eleştirip küçümsüyorsa, Francine'in de benzer şekilde bir beyaz olduğu için kendisinden nefret ettiği kanısına varır:

> Mutfağın içi ise felaketti. Baca olmadığı için her dakika kömür ateşinin dumanıyla doluydu. […] Francine içerde bulaşık yıkıyordu. Gözleri dumandan kızarmış, sulanmıştı. Yüzü sırılsıklamdı. Gözlerini elinin tersiyle kurulayıp bana yan yan baktı. Yerli dilde bir şeyler mırıldanıp bulaşığına devam etti. Tabii, onun da beni sevmediğini biliyordum- beyaz olduğum için. Beyaz olmanın beni nasıl bunalttığını hiçbir zaman gerektiği açıklayamayacağımı da biliyordum (Rhys, 1989, s. 68).

Francine'in Anna'ya daha önceki sıcak ve yakın tavrı düşünüldüğünde belki de kendi dilinde sadece içinde bulunduğu durumdan yakındığı, ya da çok işi olduğu için ona vakit ayıramayacağını söylediği sonucuna varılabilir. Ancak "onun da beni sevmediğini biliyordum" ifadesinden de anlaşıldığı gibi Anna'nın, Hester'in davranışlarından etkilenerek çocuk aklıyla Francine'in davranışını olumsuz bir anlamda yorumladığı gözlenir. Çünkü Hester'den bir anne olarak umudunu kesmiş olan Anna için sığındığı tek liman Francine'dir. Ancak Francine'in zenci, kedisinin ise beyaz olmasının aralarında her zaman bir engel olacağı düşüncesi de hep aklının bir köşesindedir. Bu nedenle Francine'in davranışını olumsuz olarak anlamaya bir anlamda hazır gibidir. Böylece ne beyaz olan Hester tarafından onaylanıp sevildiği ne de siyah olan Francine'in sevgisini gerçekten kazandığı fikrine kapılır. Helen Tiffin bu durumu "çift taraflı bir yabancılık hissi" ile açıklar:

Beyaz Kreol, çift taraflı bir yabancı olarak, kendini bilmeye, evsizliğe, kaçınılmaz bir farklılık ve hatta kendisini her zaman iki toplumun yargılarıyla kınadığı/mahkûm ettiği bir deformasyon hissine mahkumdur. Avrupalılar için "beyaz zenci" ve Siyahlar için "beyaz hamamböceği" olan o, kendini bir yandan Avrupalıların kaba, olgunlaşmamış bir çarpıtması, diğer yandan da Siyah yurttaşlarının soluk ve dehşete düşmüş "deforme" bir yansıması olarak görür. (1978, s. 328).

Oysa Francine'in kendinden nefret ettiğini düşünmesine rağmen, Anna'nın bir zenci olma isteği hala devam etmektedir. Onun bu isteği Jean Rhys'in zenci olma isteği ile paralellik gösterir. Ancak Anna bir yere ait olma düşüncesiyle bunu arzularken, Rhys annesinin sevgisini kazanmak, onun gözüne girmek için zenci olmak ister:

> [Annem] [b]ebekleri severdi, her bebeği. Bir keresinde siyah bebeklerin beyaz bebeklerden daha güzel olduğunu söylediğini duydum. Siyah olmak için bu kadar hararetle dua etmemin ve mucizenin gerçekleşip gerçekleşmediğini görmek için sabah aynaya koşmamın sebebi bu muydu? Ve hiç gerçekleşmemiş olmasına rağmen tekrar denedim. Tanrım, siyah olmama izin ver (Rhys, 2016, sny).

Rhys gibi Anna da siyah olmayı çok arzulamasına rağmen siyah ya da beyaz, herhangi bir yere/tarafa ait olma konusunda yine başarısız olduğunu düşünür ve bir kez daha yersiz yurtsuz, parçalanmış bir benlikle bir başına ortada kalır. Howells tıpkı Anna gibi Jean Rhys'in kendisinin de yersiz yurtsuz şekilde arada kalmış oluşuna dikkat çekerek "Karayip geçmişi, onun yoksunluk ve aidiyetsizlik duygusunu temellendirecek bir boyut sağlar" (Howells ve diğerleri, 1990, s. 373) der. Rhys'in kendisinin de anılarından söz ederken itiraf ettiği gibi:

> Kendi içimde bunun asla olmayacağını biliyordum. Hiçbir şeyin bir parçası olmayacaktım. Hiçbir zaman gerçekten hiçbir yere ait olmayacaktım ve bunu biliyordum ve tüm hayatım aynı olacaktı, ait olmaya çalışmak ve başarısız olmak. Her zaman bir şeyler ters gidecekti. Ben bir yabancıyım ve her zaman öyle kalacağım ve sonuçta gerçekten umursamadım (2016, sny).

Tıpkı Rhys'e olduğu gibi, Anna İngiltere'ye geldiğinde de bu yersiz yurtsuzluk, bir yere ait olamama hissi var olmaya devam eder. Stuart Hall arada kalmışlık olarak adlandırılan bu duruma aşağıdaki şekilde açıklama getirir:

> […] farklılık önemlidir. […] Dahası, farklılığın sınırları farklı referans noktalarına göre sürekli olarak yeniden konumlandırılır. Gelişmiş Batı karşısında, biz büyük ölçüde "aynıyız". Marjinal, az gelişmiş, periferi, "Öteki"ye aitiz. Metropol dünyasının dış sınırında, "kenarında"yız- her zaman bir başkasının Kuzey'inin "Güneyinde"yiz (1990, ss. 227-228).

Hall'un vurguladığı gibi Anna da romanda farklı referans noktalarına göre yeniden konumlandırılmaktadır. Zira daha önce de söz edildiği gibi âşık olduğu Walter Jeffries bile bir güneyli olarak kabul ettiği Anna'yı küçük görmekte, zaman zaman görünüşüne vurgu yaparak onunla alay etmekte ve güneye (romanda "Tropikler" olarak geçer), özellikle de iklimi ve doğasına karşı önyargılı olduğu sözlerinden sezilmektedir. Güney'de Francine tarafından bir kuzeyli olarak konumlandırılan Anna, Kuzeyde ise Walter tarafından bir Güneyli olarak konumlandırılmaktadır. Walter tarafından yadırganıp ötekileştirilmek Anna'nın arada kalmışlık, hiçbir yere ait olamama duygusunu giderek şiddetlendirmekte ve ruhsal çöküşüne katkıda bulunmaktadır. Sonrasında sığınabileceği bir figür olarak gördüğü Walter'ın kendisini terk etmesiyle hepten yalnız ve umutsuz hisseder. Bu olayın ardından Anna'nın yatağına yatıp zihninde güneye ruhsal bir yolculuk yaptığı izlenir. Bu bir yandan onun evine geri dönüş isteğinin bir işaretiyken, diğer yandan bölünmüş ruhunu; kuzeyin soğuğunda solup giden bedenini iyileştirmek ve içini ısıtmak için bulduğu bir çaredir:

> Derken, Constance Malikanesine çıkan yolu hatırlamaya çalıştım. […] Ve, ata binmeme yardım eden Joseph'in yüzündeki ter damlaları ve binici kıyafetimin eteğindeki yırtık. Ve at sırtında gidişim, sonra köprü ve atın ayaklarının tahtalar üstünde çıkardığı ses, ve sonra uçsuz bucaksız çayırlar. […] Yol, denizin kıyısından kıvrılarak ilerler. Hindistancevizi palmiyeleri suya doğru eğri büğrü uzanırlar. […] Sola dönünce deniz arkada kalıyor, yol, zigzag yaparak yukarı tırmanıyor. Tepelerin havası geliyor üstünüze doğru- hem sıcak hem serin. Her şey yeşil. Her yerde bir şeyler büyümekte. Kıpırtısız bir an bile yok- her zaman bir şeyler vızıldıyor (Rhys, 1989, ss. 134-135).

Anna ne kadar arada kalmışlık duygusu yaşasa da kalbi hep bir zenci olmaktan ve güneyde yaşadığı hayatından, anılarından yanadır. Başka bir deyişle, özünde hep bir zencidir. Ve güneyin her daim sıcak ve canlı ortamını, kuzeyin durağan ve soğuk atmosferine tercih eder. O nedenle de kuzeyde ne zaman mutsuz ve umutsuz, yalnız ve çaresiz hissetse güneydeki mutlu anılarına sığınır. Ancak oraya geri dönmenin mümkün olmadığının da farkındadır. Nitekim dayısı bile kendisine maddi anlamda destek olamayacak durumdadır. Bu sebeple Walter'ın kendisini terk etmesinin ardından farklı erkeklerle birlikte olup onlardan para almaya başlar ve farkına bile varmadan fahişeliğe sürüklenmiş olur. Romanın sonlarına doğru babası belli olmayan bir bebeğe hamile olduğunu anlayan Anna, kürtaj olup bebekten kurtulmaya çalışırken neredeyse canından olur. Ancak romanın sonunda doktorun "Bir şeyciği kalmaz", "İki üç güne kadar yeniden iş tutmaya başlar, hiç kuşkum yok." (Rhys,1989, s. 165) cümlesi bir yandan Anna'nın iyileşeceğine işaret ederken diğer yandan Karayipler'den gelip İngiltere'de başladığı bu karanlık yolculuğa devam edeceği izlenimini verir. Oysa Jean Rhys'in roman için yazdığı orijinal sonda -çünkü dördüncü bölümün tamamını yayıncıların ısrar ve baskısı ile çıkarıp, yeniden yazmak, kendi deyimiyle "kesip sakat bırakmak, bozmak" zorunda kalmıştır (Howells ve diğerleri, 1990, s. 375; Gregg, 1995/2016, ss. 133-134; Seymour, 2022; Kloepfer, 1985, ss. 455-457)- Anna kürtajın olumsuz etkilerini atlatamayarak ölür. "Ve konsertina müziği durdu ve öyle sessiz, öyle sessiz ve güzeldi ki, tıpkı uyumadan hemen önce gibi ve durdu ve yerde bir ışık huzmesi vardı, sanki her şey silinmeden ve karanlık gelmeden önce hatırlamanın son hamlesi gibi..." (Rhys 1985 akt. Howells ve diğerleri, 1990, s. 389). Böyle bir son aslında kuzey-güney karşıtlığını; güneyli genç bir kızın tek başına önyargılarla dolu kuzeyde varlık gösterip yaşamını devam ettiremeyeceği ve böyle bir yaşamın ancak ölümle sonuçlanacağı düşüncesini desteklediği için romana daha uygundur.

Sonuç ve Öneriler

Modern İngiliz edebiyatının değeri sonradan anlaşılan yazarlarından olan Jean Rhys, post/kolonyal dönem ve post/kolonyal dünyada kadının yeri bağlamında melezlik ve delilik konuları üzerine eserler vermiştir. Şüphesiz bu konulara odaklanmasında kendi melez kimliği son derece etkili olmuş, Galli bir baba ve Dominik'li Kreol bir annenin melez kızı olarak kısmen de

olsa hayatını yansıtan (yarı-otobiyografik) eserler vermiştir. Bu bağlamda, *Karanlıkta Yolculuk* adlı romanındaki Anna Morgan adlı genç kızın beyaz gibi davranmak ya da zenci olmak isteği arasında bir tercih yapmaya çalışıp başarısız olması da Jean Rhys'in bu konudaki kendi başarısızlığının bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Anna'nın bir yandan zenci olmayı arzulaması, diğer yandan ise İngiltere'ye göç eden melez bir kız olarak bir beyaz gibi davranmaya çalışması yine Fanon'un (1986) *Siyah Deri, Beyaz Maskeler* kitabındaki benzer örnekleri akla getirir: Anna görünüşte zenci olmayı arzulayan bir melez olsa da sonradan dahil olduğu ve içinde yaşadığı İngiliz toplumuna ayak uydurmak için bir beyaz gibi giyip, davranmaya çalışır. Bu çalışma da Anna'nın ikilemini esas alarak beyaz/siyah, akıllı/deli, kuzey/güney dikotomileri üzerinden Anna Morgan'ın bu önyargılar dünyasında hayatta kalma mücadelesine odaklanır. Homi Bhabha'nın melezlik ya da üçüncü alan teorisinde belirttiği gibi Anna ne tam olarak bir siyahi ne de beyaz kimliğine sahiptir, onun içinde bulunduğu durum Bhabha'nın deyimiyle "başka bir ötekilik öznesi ile özdeşleşme" şeklinde açıklanabilir. Ancak arada kalmışlık durumu ve duygusundan kurtulmayı başaramayan Anna'nın kuzeyde bir birey olarak kabul görüp varlığını sürdüremeyeceği sonucuna varılır. Başka bir ifadeyle, çalışmada güneyli topraklarda ve güneyin sıcak ikliminde büyüyüp yetişen bir çiçeğe benzetilen Anna, kuzeyin soğuk iklimine uyum sağlayamayarak solup gider.

Romanın dördüncü ve son bölümünün yayıncıların ısrarı ile yazar tarafından değiştirilerek yeniden yazıldığı düşünüldüğünde, bu durum, romanla ilgili iki farklı değerlendirmeye imkân sağlamakta ve gelecekte romanın iki farklı versiyonunun karşılaştırılabileceği potansiyel çalışmalara kapı aralamaktadır.

Kaynakça

Abel, E. (1979). Women and schizophrenia: the fiction of Jean Rhys. *Contemporary Literature*, Vol. 20, No. 2 (Spring), 155-177. http://www.jstor.org/stable/1207964

Abu-Lughod, J. (1992). Disappearing dichotomies: firstworld-thirdworld; traditional-modern. *Traditional Dwellings and Settlements Review*, SPRING 1992, Vol. 3, No. 2, 7-12. https://www.jstor.org/stable/41757139

Bhabha, H. K. (1990). The third space- interview with Homi Bhabha. Jonathan Rutherford (Ed), *Identity, Community, culture, difference* in (pp. 207-221). London: Lawrence and Wishart.

Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. London and New York: Routledge.

Brar, M. (2009/2023). Images of the caribbean in the early works of Jean Rhys. Jasbir Jain & Supriya Agarwal (Ed), *Shifting homelands, travelling identities- writers of the Caribbean diaspora* in (pp. 55-66). Kingston &Miami: Ian Randle Publishers.

Chakkarath, P. (2010). Stereotypes in social psychology: the 'west-east' differentiation as a reflection of western traditions of thought. *Psychological Studies*, 55(1), 18-25. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-58094-0

Dell' Amico, C. (2005). *Colonialism and the modernist movement in the early novels of Jean Rhys*. New York & London: Routledge.

Fanon, F. (1986). *Black skin, white masks* (Charles Lam Markmann, trans.). London: Pluto Press.

Gregg, V. M. (1995/2016). *Jean Rhys's historical imagination- reading and writing the creole*. Chapel Hill & London: The University of North Carolina Press.

Hall, S. (1990). Cultural identity and diaspora. Jonathan Rutherford (Ed), *Identity, community, culture, difference* in (pp. 222-237). London: Lawrence and Wishart.

Hermans, H. J. M., & Kempen, H. J. G. (1998). Moving cultures: the perilous problems of cultural dichotomies in a globalizing society. *American Psychologist*, 53(10), 1111–1120. https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.10.1111

Hite, M. (1989). *The other side of the story: structures and strategies of contemporary feminist narratives*. Cornell University Press. http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt207g66s.5

Howells, C. A., Scott, B. K., Broe, M. L., Brownstein, M. L., Burke, C., Bush, R., Davis, T. M., DeKoven, M., Friedman, S. S., Gillespie, D. F., Gish, N. K., Hanson, C., Henke, S., Lilienfeld, J., Marcus, J., Schenck, C. M., Silver, B. R., Squier, S. M., & Wall, C. A. (Eds.). (1990). *The gender of modernism: a critical anthology*. Indiana University Press. http://www.jstor.org/stable/jj.5501026.23

Kloepfer, D. K. (1985). Voyage in the dark: Jean Rhys's masquerade for the mother. *Contemporary Literature*, Vol. 26, No. 4 (Winter), 443-459. http://www.jstor.org/stable/1208116

Koç, N. (2024). Fashioning the self in Jean Rhys's voyage in the dark and good morning, midnight. *Cankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 18(1), 66-77. https://doi.org/10.47777/cankujhss.1431613

Lieberman V. (1997). Transcending east—west dichotomies: state and culture formation in six ostensibly disparate areas. *Modern Asian Studies*. 31(3): 463-546. https://doi:10.1017/S0026749X00017054

Loendorf, H. (2000). Two tunes: Jean Rhys' voyage in the dark. *Caribbean Quarterly*, 46(1), 24-36, http://dx.doi.org/10.1080/00086495.2000.11672106

Oğuz, A. (2020). Concept of fragmented female identity with references to modernism: voyage in the dark. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. Sonbahar Özel Sayı, 134-140.

Orman, E. (2010). On Hegel's concept of the absolute. *Kaygı*. Issue 15, 11-18.

Rhys, J. (1984). *Letters 1931-1966.* Selected and edited by Francis Wyndham and Diana Melly. London: André Deutsch Limited.

Rhys, J. (1989). *Karanlıkta yolculuk*. Pınar Kür (Çev.), İstanbul: Can Yayınları.

Rhys, J. (2016). *Smile please- an unfinished autobiography*. Penguin Classics.

Seymour, M. (2022). *I used to live here once. The haunted life of Jean Rhys*. W.W. Norton & Company.

Tiffin, H. (1978). Mirror and mask: colonial motifs in the novels of Jean Rhys. *World Literature Written in English*, 17(1), 328–341. https://doi.org/10.1080/17449857808588539

van Gemert, S., (2014) Of unity and disunity in-between: the post/colonial 'unhomely' in the works and lives of Jean Rhys and Hella S. Haasse", *Tropos* 1(1), 52-58.

Voicu, C.-G. (2009/2021). The paradigm of cultural hybridity in the postcolonial discourse. *Philologia*, 7(1),159–166.Retrieved from https://www.philologia.org.rs/index.php/ph/article/view/235

Yan, L. (2018). Identity, place and non-belonging in Jean Rhys's fiction. *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 8, No. 10, 1278-1282. http://dx.doi.org/10.17507/tpls.0810.04

Zubair, M., Saima, Dr., Shabbir, M., Mahmood, A. (2024). The formation of western colonial thought: a historical study. *Migration Letters*, 21(S4), 2028–2046. Retrieved from https://migrationletters.com/index.php/ml/article/view/11545

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Bu çalışma etik kurul izni gerektiren bir çalışma olmadığı için Kurul adı, tarih ve sayı no gibi bilgiler mevcut değildir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %100

Bu çalışma projeden türetilmemiş ve başka kurumlar tarafından desteklenmemiştir.